

زندگی دانش

جام آسمان

معمای آب‌های زمین

تکرار برخی پدیده‌های طبیعی مهم یا وجود برخی عناصر حیات‌بخش، ناخودآگاه این احساس را به وجود می‌آورد که «باید چنین باشد!» در حالی که این استنباط شاید چندان درست نباشد. نمونه‌اش وجود آب در سیاره زمین است. سیاره‌ای که حدود ۷۰ درصد سطحش پوشیده از آب، آن هم به صورت دریاها و اقیانوس‌های عظیم است. بخش اعظم آب در سطح زمین همواره در جریان است؛ به‌صورت جریان‌های سطحی، تبخیرشدن و باریدن و البته چرخه‌ای حیات‌بخش. صرف‌نظر از نحوه توزیع آب در سطح زمین که اکنون با تغییرات اقلیمی، یک چالش جهانی است. از دیدگاه دانشمندان خاستگاه این مقدار عظیم آب یک معماست، به‌راستی آب‌های زمین از کجا آمده‌اند؟ اگر سناریوی رایج در پیدایش زمین را در نظر بگیریم، احتمالاً زمین پیشینه‌ای بسیار داغ و حتی مذاب داشته است. چه اتفاقی افتاده که سبب شده این سیاره چنین مملو از آب شود؟

همانند بسیاری از سوالات کلیدی، پرسش ساده است، اما در هاله‌ای از ابهام. یکی از سناریوهای خاستگاه آب زمین، دنباله‌دارها و سنگ‌های آسمانی است. پیشنهاد شده است بعد از پیدایش زمین و از سر گذراندن مراحل آشوبناک اولیه، دنباله‌دارها و شهابسنگ‌هایی زمین را بمباران کردند که حاوی آب بودند. اما اگر زمین چنین در مقیاس عظیم بمباران شده باشد، باید اکنون شاهد فراوانی برخی عناصر شایع‌که مشخصه این دنباله‌دارها یا سنگ‌های آسمانی است. اما تاکنون چنین سازگاری دیده نشده‌است.

از سوی دیگر نوع خاصی از کانی‌ها موسوم به کاندربیت انستاتیت، به نظر می‌رسد احتمالاً بخشی از بلوکه‌های سازنده زمین اولیه بودند. اما تصور چنین بود که این نوع کاندربیت خشک‌تر از آن است که بتواند خاستگاه آب‌های زمین باشد. اما به تازگی گروهی از دانشمندان ۱۳ شهابسنگ از نوع کاندربیت انستاتیت را مورد بررسی قرار دادند. در کمال شگفتی دریافتند محتوای هیدروژن این شهابسنگ‌ها خیلی بیشتر از حد انتظار است. سپس بر اساس این یافته جدید، برآوردی از میزان آبی که این نوع سنگ آسمانی می‌توانست به زمین بیاورد به دست آوردند: حدود سه‌برابر مقدار فعلی آبهای زمین؛ این یافته علمی بسیار مورد توجه قرار گرفت. به‌ویژه آن که بسیار ساده است. یعنی برای خاستگاه آب‌های زمین، سناریوهای پیچیده مطرح نمی‌کند. به‌علاوه این یافته می‌تواند در توضیح فراوانی برخی ترکیبات جوی مثل نیتروژن کمک‌کند.

البته هنوز زود است که بر اساس تجزیه و تحلیل این تعداد محدود شهابسنگ، به نتیجه قطعی در مورد خاستگاه آب‌های زمین برسیم. ولی نمی‌توان انکار کرد که این کشف، ارزش بررسی جدی‌تر و دقیق‌تر دارد. چنانچه در نمونه‌های بیشتری از شهابسنگ‌ها، اگر همین مقدار فراوانی بیش از انتظار هیدروژن تأیید شود، آنگاه احتمالاً به گوشه‌ای از راز آب‌های زمین دست یافته‌ایم.

طراحی مدار الکتریکی با گرافن با قدرت نامحدود

محققان دانشگاه آرکانزاس از تولید مدار الکتریکی خبر داده‌اند که با ذخیره‌سازی انرژی حرکتی گرافن و تبدیل آن به جریان الکتریسیته قابل استفاده در بسیاری از وسایل برقی است. به گزارش مهر و به نقل از اسلشن گیز، فیزیکدان ما معتقدند تولید و ذخیره‌سازی انرژی با استفاده از مدارهای الکتریکی دارای گرافن می‌تواند در نهایت منجر به تحول اساسی در علوم رایانه، مهندسی برق و... شود. همچنین در آینده می‌توان تراشه‌هایی را روی این مدارها نصب کرد که تأمین برق پاک و با ولتاژ پایین و کم‌خطر را بدون هرگونه محدودیتی امکان‌پذیر کنند. این نوع مدارها برای تأمین برق حسگرها و وسایل و ابزار کوچک برقی قابل استفاده خواهند بود. تولید مدارهای الکتریکی گرافنی حاصل سه سال تحقیق و پژوهش در دانشگاه آرکانزاس است. گرافن مورد استفاده در این مدارها متشکل از فقط یک لایه از اتم‌های کربن است که توانایی ذخیره‌سازی و انتقال انرژی را دارند.

عملکرد موفقیت‌آمیز واکسن کرونا۷ شرکت مُدرنا

واکسن کووید-۱۹ شرکت مُدرنا که mRNA-1273 نام دارد با کمک موسسه ملی بهداشت دولت ایالات متحده در حال تولید است. در مطالعه کوچکی ۴۰ فرد بزرگسال بالای ۵۶ سال شرکت کردند و مرحله اول این مطالعه تحقیقاتی نشان داد واکسن کووید-۱۹ که توسط شرکت داروسازی مدرنا، مستقر در ایالات متحده ساخته شده، بدون این‌که عوارض جانبی جدی ایجاد کند، یک واکنش ایمنی قوی در بدن بزرگسالان ایجاد می‌کند. /ایسنا

واکنش ایلان ماسک به لغو پرتاب‌های اخیر

لغو عملیات پرتاب موشک، بخشی طبیعی از این صنعت به شمار می‌رود، اما پس از لغو دو عملیات پرتاب موشک اسپیس‌ایکس در هفته جاری، ایلان ماسک، مدیرعامل این شرکت تصمیم گرفته این اختلالات را به حداقل برساند. ماسک در یک پیام توییتری نوشت: «مانیازمند پیشرفت هستیم تا بتوانیم سال آینده ۴۸ موشک به فضا پرتاب کنیم.» /مهر

الکساندر لاوروتسکین، فضانورد روس در سفر به ایران در کنار سیروس بزرز

گفت‌وگوی منتشر نشده با مرحوم سیروس بزرز، روزنامه‌نگار علم و موسس

مجله «مرزهای بیکران فضا» به مناسبت سومین روز درگذشت او در هفته جهانی فضا

آموزش جوانان دلمشغولی اصلی من است

سیروس بزرز، روزنامه‌نگار نام‌آشنا و پیشکسوت، صبح یکشنبه ۱۳ مهر ۹۹ در آستانه هفته جهانی فضا بر اثر ابتلا به کرونا در ۶۷ سالگی در کرمان گذشت. تألیف و ترجمه صدها مقاله عمومی علمی در معتبرترین رسانه‌های ایران، تألیف چند کتاب در زمینه تاریخ و فناوری فضایی، پایه‌گذاری و سردبیری ماهنامه «مرزهای بیکران فضا»، برپایی چند نمایشگاه فضایی، دعوت از چند فضانورد نامدار به ایران، ارسال نخستین قرآن چاپ ایران و کارت‌پستال‌های مینیاتوری استاد فرشچیان به ایستگاه فضایی بین‌المللی، گوشه‌ای از خدمات استاد سیروس بزرز طی سال‌ها فعالیت در عرصه روزنامه‌نگاری علمی بود.

سلیمان فرهادیان

دانش

از چه زمانی به تشکیل موزه ونمایشگاه علاقه‌مند شدید؟

از زمان نوجوانی عکس‌ها و مطالبی درباره فشانوردی جمع‌آوری می‌کردم. مجموعه من ظرف چند سال به قدری جذاب و جالب شد که از همان دوران جوانی، نمایشگاه‌هایی را در هنرستانی که درس می‌خواندم، برگزار کردم. بعدها در زمان تحصیل در مرکز تربیت معلم مشهد نیز نمایشگاه‌هایی از این عکس‌ها برگزار کردم که از آن استقبال کردند و به من دلگرمی داد. بعدها در سال ۶۹ که سردبیر «یکپان علمی» بودم، در برج آزادی نمایشگاه دیگری برپا کردم و در سال ۷۰ هم نمایشگاه بسیار خوبی از عکس‌های فضایی را در تهران برگزار کردم که مرحوم دکتر محمود حسایی، استاد فیزیک شناخته شده ایران در مراسم گشایش آن حضور داشت که آن هم خاطره‌ای شیرین و ماندنی است.

موزه فضایی شما شامل چه اقلامی است و چگونه شکل گرفت؟

عمدتاً شامل یادمان‌ها و یادبودهایی از تاریخ فضا، وسایل و ابزارهای فضانوردی، هدایایی که از فضانوردان گرفته‌ام و به‌طور کلی هر چیزی درباره فضاست که می‌تواند کسی را به این حوزه علاقه‌مند کند. هنگامی که اقلام این موزه را تهیه می‌کردم، به فکر راه‌اندازی موزه نبودم و یادمان‌های این موزه را صرفاً به دلیل علاقه شخصی جمع‌آوری کردم. اما بعدها هر کسی از دوستان و آشنایانم که به خانه‌ام می‌آمدند، از دیدن این همه کالای ارزشمند مربوط به تاریخ و تجهیزات فضانوردی شگفت‌زده می‌شدند و می‌پرسیدند چرا این یادمان‌ها را در یک موزه به نمایش عمومی نمی‌گذارم؟ تشویق‌های دوستان موجب شد مجموعه‌ای از یادمان‌های فضایی را در نمایشگاهی در معرض دید مردم قرار دهم. من چنین نمایشگاهی را در روسیه نیز تشکیل دادم که در آنجا هم از آن استقبال کردند.

از نظر شما موزه‌های علمی چه اهداف و کارکردهایی دارند؟

موزه‌ها نقش بسیار اساسی در آموزش مفاهیم علمی همراه با تفریح و سرگرمی دارند. به همین دلیل است که در همه شهرهای مهم جهان، تعداد زیادی از این موزه‌ها وجود دارد. متأسفانه در ایران موزه‌های علمی چندان دایر نشده است، زیرا طراحی و ساخت موزه‌ها، نیازمند هزینه‌های بسیار زیاد و همچنین وجود کارشناسان باتجربه است. هر چند از سال‌های گذشته برخی فعالان ترویج علم ایران تلاش کرده‌اند با همکاری سازمان‌های دولتی، موزه‌های علوم را تشکیل دهند اما به دلیل کمبود بودجه و کارشناسان متخصص، کمتر موزه علمی توانسته دستاوردهای چشمگیری داشته باشد.

سیروس بزرز در مائول فضانوردی در موزه فضایی مسکو

فضا! قطعاً برای شما مجله «مرزهای بیکران فضا» چیز دیگری بود

بله. من مدت‌ها به عنوان روزنامه‌نگار علمی با نشریات مختلف همکاری کردم و مدتی هم سردبیر یکپان علمی بودم اما در نهایت تصمیم گرفتم مجله‌ای منتشر کنم که محور اصلی آن فضا و فضانوردی باشد. این مجله چند ویژگی منحصر به فرد داشت. اول این‌که مرزهای بیکران فضا اولین مجله ایرانی بود که همه کارهای فنی آن با رایانه انجام می‌شد و در نتیجه مجله بسیار شکیل و خوشخوان بود. تا پیش از آن کارهایی مانند حروفچینی و صفحه‌آرایی به شکل دستی انجام می‌شد. البته نوآوری ما فقط در شکل و در ظاهر نبود. بلکه سعی کردیم به لحاظ محتوایی نیز نوآوری‌هایی ایجاد کنیم. برای مثال در آن سال‌ها که خبری از اینترنت و ارتباط‌های بین‌المللی به صورت امروزی نبود، منابع چندان برای تولید محتوای علمی وجود نداشت. به همین دلیل مجلات و به‌ویژه مجلات علمی چندان پرر بار نبود و اخبار یا تأخیر بسیار به دست ما می‌رسید. اما من همیشه سعی می‌کردم مرزهای بیکران پرمحتوا باشد. انتشار مصاحبه‌های اختصاصی با فضانوردان، گزارش‌های اختصاصی از پرتاب‌های فضایی، ویژه‌نامه‌ها و ضمیمه‌های جذاب، مطالب متنوع و دست اول و... از ویژگی‌های خاص این مجله بود. یکی از عناوین برجسته این ماهنامه، «آسمان شب» بود که برای نخستین بار در ایران با استفاده از یک نرم‌افزار رایانه‌ای تهیه می‌شد و این امکان را برای علاقه‌مندان آماتور اخترشناسی فراهم می‌کرد که به طور دقیق به ردیابی اجرام آسمانی بپردازند. جوانان علاقه‌مند و کوشا هم با راهنمایی توفیق حیدرزاده، استاد عاشق اخترشناسی، بخش نجومی مجله را راه‌اندازی کردند و به این ترتیب، مقدمات ترویج فناوری فضایی و اخترشناسی در سطحی وسیع در بین نوجوانان و جوانان ایرانی شکل گرفت.

پس چه شد که این مجله تعطیل شد؟

به‌رغم همه این ویژگی‌ها، ماهنامه با مشکلات زیادی روبه‌رو شد که از مهم‌ترین آنها مشکلات اقتصادی بود. مرزهای بیکران همه عشق و امیدم بود که تعطیلی آن ضربه روحی سنگینی به من وارد کرد. به همین دلیل به روسیه مهاجرت کردم. البته مهاجرت به روسیه ثمرات خوبی داشت، چون در آنجا ارتباط خودم را با فضانوردان و کارشناسان فضانوردی گسترش دادم و همیشه از آنجا گزارش‌ها و مصاحبه‌های تهیه و در مجلات و روزنامه‌های ایرانی منتشر می‌کردم. البته در آن مدت غیر از روزنامه‌نگاری علمی، فعالیت‌های فرهنگی متفرقه‌ای هم داشتم. برای مثال در

دانشگاه‌ها، زبان و ادبیات فارسی تدریس می‌کردم و حتی خوشنویسی را به هنرجویان تعلیم می‌دادم. علاوه بر این نشریه‌ای دوربانه به نام «پیوند» را منتشر می‌کردم که نیمی روسی و نیمی فارسی بود که ایرانیان مقیم روسیه و روس‌های علاقه‌مند به فرهنگ ایرانی از مخاطبانش بودند. البته با همه این موارد، دلمشغولی اصلی من روزنامه‌نگاری علمی بود و پس از حدود ۲۰ سال اقامت در روسیه و جمهوری‌های آن، به عشق روزنامه‌نگاری علمی در وطن، دوباره به ایران برگشتم.

از رازهای خوب جوانان با شما در چیست؟

وظیفه یک نشریه در گام اول انتشار گزارش و اخبار و مصاحبه و... در حوزه فعالیت تخصصی خودش است اما در گام دوم باید به فکر تربیت نسل بعدی خبرنگاران باشد. بارها نشریات و مجلات مختلف مرا به دفتر خود دعوت کرده‌اند و چند شماره از نشریه خود را مقابلم می‌گذارند و از من می‌خواهند نقطه ضعف‌شان را بگویم. اما من قبل از آن که نشریه را ورق بزنم و آن را وارسی کنم، می‌گویم قبل از آن که جواب شما را بدهم، بگویند شما در نشریه خودتان، چند جوان روزنامه‌نگار تازه‌کار را آموزش دادید؟ سهم شما از تربیت نیروی انسانی جوان و آموزش نسل بعد چیست؟ من به آنها می‌گویم با توجه به منابع فراوانی که امروز در دسترس است و ارتباط‌های آسان و سریع بین‌المللی، انتشار مجله کار چندان سخت نیست. کار سختی که همه فراموش کرده‌اند آموزش جوانان است. یکی از فعالیت‌های همیشگی من آموزش جوانان و تشویق و دلگرم ساختن برای ساختن برای فعالیت است. انتقال تجربه به جوانان اولویت من است. به همین دلیل آنها دوست دارند با من کار کنند و در عمل، چیزهای تازه‌ای بیاموزند.

آن که فضانورد شویم، باید در چه رشته‌ای تحصیل کنیم و... که همین استقبال‌ها و پرسش‌ها نشان‌دهنده جلب توجه جوانان به فضانوردی است.

ارزیابی آنها از ایران و مردمش چه بود؟

اولیل که فضانوردی را به ایران دعوت می‌کردم، بابی‌میلی برخورد می‌کردند و تمایل چندانی نداشتند به ایران سفر کنند، زیرا اخباری که از ایران در رسانه‌های خارجی منتشر می‌شود، در مجموع اخبار خوب و مناسبی نیست و به همین دلیل، فضانوردان هم تمایل به سفر نداشتند. برای مثال برخی فکر می‌کردند مردان ایرانی با همسرشان مهربان نیستند و با خشونت با آنها برخورد می‌کنند یا زنان ایرانی حق حضور در اجتماع را ندارند. اما وقتی که به ایران می‌آمدند و واقعیت‌های زندگی در کشور ما را از نزدیک می‌دیدند، نظرشان درباره ایران عوض می‌شد و فضانوردان بعدی، همراه همسرشان به ایران می‌آمدند و مطمئن بودند ایران در امنیت است و مردم ایران مردمی با فرهنگ و انسان‌دوست هستند.

برنامه‌تان برای آینده چیست؟

من تاکنون نمایشگاه‌هایی از یادمان‌های فضایی را در چند شهر مختلف کشور برگزار کرده‌ام، اما همه این نمایشگاه‌ها موقت

فوت کوزه‌گری سیروس بزرز

در نوشتن مقالات علمی خواندنی

به استاد گفتم مقاله‌های شما بسیار جذاب و خواندنی است و در هر مجله و نشریه‌ای چاپ شده، جزو پربا‌خوردترین‌ها بوده است. از فوت کوزه‌گری‌تان برایمان بگویید! وی در پاسخ گفت: «متأسفانه امروزه روزنامه‌نگاران و خبرنگاران بیش از حد به اینترنت و رایانه وابسته شده‌اند. خوب است که خبرنگار زبان خارجی بداند و به منابع دسترسی داشته باشد. ولی خبرنگار نباید خودش را به این موارد محدود کند. خبرنگاری موفق است که همیشه در صحنه و میدان حضور داشته باشد. به منبعی دسترسی داشته باشد که دیگران آن را در اختیار ندارند. البته اینگونه کار کردن سخت است و زحمت دارد و وقت و انرژی خبرنگار را می‌گیرد. اما از آن طرف محصول خوبی هم دارد. برای مثال من برای آن که گزارشی از زندگی «یوری گاگارین» تهیه کنم، به منابع موجود کفایت نکردم بلکه به دهکده «کلوشینو» در ۱۶۰ کیلومتری غرب مسکو رفتم تا از نزدیک، خانه پدری «یوری گاگارین» را ببینم و با ساکنان سالمند روستا که از دوستان و همسایگان گاگارین بودند

گفت‌وگو کنم و خاطرات و اطلاعات دست اولی از دوران کودکی و جوانی او گردآوری کنم. من هنگام گفت‌وگوهای دوستانه با بسیاری از فضانوردان و دوستان و همکاران آنها، خاطرات آنها از دوران کودکی، زمان تحصیل در مدرسه و دانشگاه و وضعیت زندگی آنها را ثبت و ضبط کردم. برای مثال زمانی که به روستای محل تولد یوری گاگارین رفتم و از موزه‌ای که در خانه‌اش ساخته بودند،

گئوری گرجکو فضانورد روس کتاب زندگی‌نامه‌اش را به بزرز هدیه می‌دهد